

дійних організацій і фондів, що створюються людьми, які потребують захисту і підтримки держави, рано чи пізно виявляються представники кримінально-підприємницьких структур, що легалізували таким чином свої капітали і, більш того, одержують додаткову вигоду за рахунок представлених відповідним організаціям і фондам податкових і інших пільг.

Висновки. Висока безпека підприємства означає запобігання перешкодам в організації фінансування, постачання, виробництва і збуту, тобто мінімізацію трансакційних витрат і ризиків його функціонування. Проведений аналіз свідчить про необхідність активізації теоретичних досліджень екстремальних режимів взаємодії підприємства і зовнішнього середовища, формування методологічної і методичної бази розробки організаційно-економічних механізмів забезпечення захисту фірми від зовнішніх загроз.

Взаємодія підприємства з середовищем нерозривно пов'язана з виникненням екстремальних режимів його функціонування, загострень динаміки розвитку внаслідок різкої зміни зовнішніх умов. З позицій еволюційного підходу, шоківі дії середовища виконують функцію економічного відбору, викликаючи адаптивні реакції конкурентоспроможних підприємств і стимулювати їх до підвищення своїх виробничих можливостей і систем захисту.

Формування організаційно-економічного механізму забезпечення захисту підприємства повинне ґрунтуватися на адекватному аналітичному інструментарії – системі базових понять, зокрема "ризик", "небезпека" і "загроза", які, будучи взаємопов'язаними, потребують уточнення з метою вироблення підходів до зниження їх негативного впливу на функціонування підприємства.

Література

1. Королев М.И. Организационно-экономический механизм защиты фирмы от экстремальных воздействий среды / М.И. Королев. – М. : Изд-во "Алкил", 2008. – 136 с.
2. Соціально-економічне становище України за січень-вересень 2012 року. Повідомлення Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний за http://www.ukrstat.org/uk/druk/soc_ek/publ_u.html.

Аниловская Г.Я., Думич Т.Я. Внешние угрозы деятельности предприятия в условиях конкурентно-рыночной среды

Исследована сутність угроз деятельности предприятия, их виды и источники возникновения. Определены основные уровни защиты предприятия от угроз и организационно-экономический механизм преобразования опасности в защиту по всем этим уровням. Выполнено формализованное представление системы безопасности предприятия.

Ключевые слова: безопасность, угроза, опасность, риск.

Anilovska G.Ya., Dumych T.Ya. External threats to company activity in the conditions of competition-market environment

The essence of the threats of the company, their types and sources of origin. The basic level of protection from enterprise threats and organizational-economic mechanism of transformation of danger in the protection on all these levels. Done formalized representation of enterprise security.

Keywords: safety, danger, risk.

УДК 336.226

*Проф. Б.А. Карпінський, канд. екон. наук;
ст. викл. С.К. Шкулка – Львівська державна фінансова академія*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЇ ТА НАРОЩУВАННЯ НАДХОДЖЕНЬ ВІД БЮДЖЕТОУТВОРЮВАЛЬНИХ ПОДАТКІВ: ВЗАЄМОЗ'ЯЗОК, ОЦІНЮВАННЯ, ДИНАМІКА

Виділено напрямки нарощування бюджетоутворювальних податків, виходячи з потреб та можливостей соціально-економічного розвитку території. Проведено оцінювання рівня податкового навантаження в Україні та зроблено його порівняння з іншими державами. Підкреслено наявність диспропорцій у соціально-економічному розвитку територій держави, які в період фінансових трансформацій лише посилюються. Виділено динаміку податкових надходжень за бюджетоутворювальними податками та запропоновано активізувати фінансовий контроль за їхнім використанням в інтересах соціально-економічного розвитку території.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток території, бюджетоутворювальні податки, оцінювання, динаміка, збалансованість фінансової системи, оподаткування, податкове навантаження, бюджет.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток як окремих територій, так і держави загалом неможливий без цілеспрямованого визначення пріоритетів і активізації складових податкової політики. Оскільки регіональна податкова політика є частиною соціально-економічної політики держави щодо забезпечення збалансованого зростання фінансових ресурсів у всіх ланках регіональної фінансової системи та виконання соціально-економічних програм розвитку, то в основі її формування і реалізації мають закладатись стратегічні цілі та заходи щодо досягнення економічного добробуту конкретної адміністративно-територіальної одиниці.

Проблематика бюджетно-податкової політики та властиво оподаткування і специфіка його впливу на доходи бюджету, за рахунок їхнього взаємозв'язку, охоплює значну кількість актуальних, суспільно важливих питань. Одночасно, дослідження та дискусія щодо означеного активізується, насамперед під час змін – політичних, економічних, соціальних. Так, оподаткування посідає стратегічно особливе місце, оскільки через податки держава може реалізувати перерозподіл фінансових ресурсів між різними категоріями споживачів – широкими верствами населення, підприємствами, бюджетом, між резидентами та нерезидентами. У контексті проголошеного принципу податкової політики – посилення стимулювальної та регулювальної функції оподаткування, роль бюджетоутворювальних податків у відображенні можливостей та реалій соціально-економічного розвитку території є надзвичайно вагомим.

Оцінювання вагомості бюджетоутворювальних податків, а з цим і визначення наслідків від реалізації податкової політики, є однією з необхідних умов досягнення базових цілей економічного зростання, оскільки вона безпосередньо впливає на економічну активність суб'єктів господарювання. Активізація та стимулювання їхньої економічної результативності має привести, з одного боку, до зростання податкових надходжень до бюджету, з іншого – до нарощування обсягу недержавних інвестицій завдяки покращенню інвести-

ційної привабливості, а з нею й фінансового клімату території, що дасть змогу вирішити соціально-економічні завдання, які динамічно постають перед нею.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Уже напрацьовано та опубліковано значну кількість монографій, наукових звітів і аналітичних записок, брошур, статей, які стосуються проблематики взаємозв'язку податків і формування дохідної частини бюджету держави [1-23]. Зокрема, з аналізу останніх результатів цих досліджень можливо відзначити такі характерні риси, на яких зосереджують увагу вчені та практики:

- поглиблюється наукове обґрунтування як самої політики оподаткування, так і формування доходів бюджету. Значна частина наукового доробку стосується наукового супроводу формування показникової бази бюджету держави;
- дедалі частіше застосовується комплексний, системний підхід щодо поєднання взаємозв'язку системи податків і обов'язкових платежів і доходів бюджету. Окрім цього, головна увага приділяється впливу оподаткування через бюджет на соціально-економічний розвиток держави, її політику щодо регулювання діяльності суб'єктів господарювання;
- серйозна увага приділяється питанням стратегічного планування та прогнозування обсягів податкових надходжень як інструменту підвищення реалістичності законодавчо затверджуваних показників держбюджету на кожний бюджетний період. Активізуються розробки щодо питань оцінювання податкового потенціалу як орієнтира для обґрунтування напрямів розвитку бюджетної та податкової політики;
- розширюється представлення зарубіжного досвіду щодо трактування та вирішення питань з реалізації завдань податкової, бюджетної і соціальної сфер;
- в наукових працях більш широко використовується практична інформаційна та статистична база щодо податкових і бюджетних показників. Обґрунтованість розробок підкріплюється розширенням застосування математичного та статистичного інструментарію, за допомогою якого вивчається взаємозв'язок впливу макро- та мікропоказників на оподаткування, податкова база, динаміка податкових надходжень до бюджету.

Постановка завдання. Проблематика соціально-економічного розвитку території, внаслідок її багатовекторності, нині актуалізується, а ще додатково на неї накладаються і глобальні фінансові виклики. Останнє і стало передумовою для проведення окремого дослідження за конкретним сегментом (вплив та динаміка нарощування надходжень бюджетоутворювальних податків) із загальної проблеми.

Виклад основного матеріалу. З метою досягнення макроекономічної стабільності та формування сприятливих умов для розвитку економіки України у динамічних умовах цього періоду необхідно зміцнити регулювальну та контролюючу функції держави, посилити дієвість організаційно-правової бази, відокремити владні інституції від бізнесу. Податкові важелі впливу на соціально-економічну стабілізацію є одним з інструментів державного регулювання, особливо в умовах фінансово-економічного загострення.

На сьогодні в Україні до бюджетоутворювальних податків відносяться такі непрямі податки, як податок на додану вартість, акцизний податок та мито, а також прямі податки – податок на доходи фізичних осіб та податок на прибуток підприємств (рис. 1).

Рис. 1. Загальна структура формування бюджетоутворювальних податків в Україні

Незважаючи на потребу в удосконаленні механізму податкового контролю за бюджетоутворювальними податками, їх питома частка в структурі податкових надходжень буде змінюватись з незначними коливаннями. Відмовитись від практики надходжень у бюджет, які утворюються внаслідок бюджетоутворювальних податків, держава не може. Подальше нарощування надходжень від такого виду податків можливе за рахунок зміни джерел цих надходжень, зокрема таким чином, щоб основна кількість фінансових ресурсів проходила через громадян. Таким чином, вдасться досягнути такого:

- розширити базу оподаткування;
- підвищити доходи громадян;
- розширити споживчий попит;
- обмежити підприємства від втручання в їхню діяльність державних інституцій;
- отримати додаткові джерела надходжень у державну скарбницю для задоволення суспільних потреб;
- створити стабільну й потужну фінансову базу місцевого самоврядування.

Цілями податкової політики, а відтак – орієнтирами податкових трансформацій, стає: підвищення добробуту населення та розвиток людського капіталу; стимулювання динамічного розвитку економіки; структурна перебудова економіки, заохочення інвестиційної та інноваційної діяльності; стимулювання розвитку зайнятості та самозайнятості.

Здійснення заходів у напрямів вдосконалення системи адміністрування є потребою для подальшої розбудови нашої держави. Ця проблематика має формуватись відповідно до загальносвітової спрямованості розвитку систем оподаткування, оскільки має економічний і соціальний вплив та створює умови для виховування належної дисципліни сплати податків як у фізичних, так і в юридичних осіб, а отже, активізує державотворчий патріотизм нації на сучасному етапі.

Реформування податкової системи потребує спрямування податкового навантаження із сфери виробництва на сферу споживання, а також на ресурсні та екологічні платежі, тому необхідно насамперед зменшити податкове навантаження на прибуток підприємств та фонд оплати праці, реформувати акцизний збір, ресурсні та рентні платежі, плату за забруднення навколишнього природного середовища. Поняття "податкове навантаження" визначене як ефекти впливу податків на економіку загалом та на окремих їх платників, пов'язані з економічними обмеженнями, що виникають внаслідок сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання.

Податкове навантаження (тиск) за своїм проявом реалізується на чотирьох рівнях:

- перший – податковий тиск безпосередньо податкових важелів;
- другий – податковий тиск всієї сукупності податків, зборів і платежів;
- третій – використання механізму пільг платниками, надання пільгових кредитів, дотацій. При цьому податковий тиск переміщується з одних платників податків на інших;
- четвертий – використання податкової техніки, при якій посилюється податковий тиск на платника податку.

Результати оцінювання рівня податкового навантаження в Україні та за кордоном показали, що хоча податковий коефіцієнт (відношення всіх сплачених податків і соціальних відрахувань до валового внутрішнього продукту – ВВП) на рівні 31,6 % є невисоким та ставить Україну на один щабель з такими державами, як США (26,4 %), Японія (25,8 %), Португалія (33,9 %), Ірландія (28,4 %), Австралія (31,5 %), Туреччина (31,1 %), Росія (33,8 %), проте це не свідчить про помірний рівень податкового навантаження, адже показник не враховує тінізацію економіки (а в Україні вона одна з найвищих у світі – близько 50 %) та реальні фінансові вимоги до платників податків. Розроблена методологія Світового банку спільно з PriceWaterhouseCoopers надала більш об'єктивні результати стосовно податкового навантаження в Україні: узагальнена податкова ставка – 58,4 %; кількість податкових платежів у рік – 99; час, що витрачається на розрахунок та сплату податку – 848 год/рік. Таким чином, за податковим навантаженням Україна посідає 147 місце у світі, а в узагальнювальному рейтингу простоти оподаткування – 180 місце із 181, поступаючись лише Білорусі.

В Україні досить високе податкове навантаження характерне для регіонів з низьким рівнем економічного розвитку та податкового потенціалу, і навпаки, регіони, які характеризуються високим рівнем регіонального розвитку, сплачують порівняно менші обсяги податкових платежів, що суперечить принципам справедливості та нейтральності в оподаткуванні. Спостерігається невідповідність і в наданні фінансової допомоги регіонам у вигляді трансфертів. Такі суперечності спричинені надмірною централізацією бюджетних рішень; недосконалістю методики розрахунку прогнозних показників податкових надходжень у місцеві бюджети, низьким рівнем забезпечення місцевих бюджетів власними доходами, неефективним перерозподільним механізмом ВВП, зокрема при наданні преференцій як галузям, так і регіонам; відсутністю об'єктивного оцінювання податкоспроможності регіонів, що перешкоджає реалізації ефективної регіональної податкової політики.

Додатково зазначимо, що регіони мають різні стартові можливості щодо економічного зростання. Це, своєю чергою, зумовлює істотні відмінності в масштабах їх податкоспроможності та потребує застосування регіонально диференційованого підходу під час задіяння фінансових механізмів державного регулювання. Держава, надаючи систематичну фінансову допомогу депресивним регіонам з метою забезпечення, передусім, соціально-економічної стабільності, повинна дбати і про підтримку регіонів пріоритетного розвитку, що мають усі можливості для пришвидшеного зростання, однак че-

рез відсутність належних фінансових ресурсів неспроможні їх реалізувати. Це потребує науково обгрунтованого підходу до визначення обсягів фінансової допомоги таким адміністративно-територіальним одиницям з боку держави з урахуванням їх галузево-конкретизованих потреб.

Високий рівень податкового навантаження в Україні не стимулює інвестиційні процеси, сприяє розвитку тіньового сектору та гальмує розвиток соціально-економічного сегмента території. Податковий тиск треба прагнути зменшити, але відповідно до реальних можливостей. Розміром можливого зниження податків визначають оптимізацію витрат і продуктивності. Лише таким шляхом можна домогтися реального вирішення податкової проблеми та забезпечити належний соціально-економічний розвиток території.

Водночас, можна констатувати, що внаслідок посилення фінансової та економічної кризи продовжує збільшуватися фіскальний тиск на економічних суб'єктів. Загалом рівень податкового навантаження на ВВП в Україні в 2011 р. становив 25,4 %, в 2009 р. – 22,8 %, в 2010 р. – 21,7 % (табл.).

Табл. Динаміка податкових надходжень в Україні

Показники	Надходження до зведеного бюджету України, млн грн			Темп приросту, 2011 р. до 2010 р., %
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	
Податкові надходження	208073,2	234447,7	334691,9	1,43
Податок на доходи фізичних осіб	44485,3	51029,3	60224,5	1,18
Податок на прибуток підприємств	33048,0	40359,1	55097,0	1,37
Податок на додану вартість	84596,7	86315,9	130093,8	1,51
Акцизний податок	21624,5	28316,1	33919,2	1,20

Джерело: складено на основі даних Міністерства фінансів України та Державної служби статистики України.

Про це свідчать і показники централізації ВВП через основні бюджетотутворювальні податки. По податку з доходів фізичних осіб податкове навантаження збільшується, що зумовлено зокрема посиленням роботи податкових органів по боротьбі зі схемами податкової оптимізації, зокрема звернення уваги на економічну обгрунтованість операцій. Податок на доходи фізичних осіб є основним бюджетоформуючим податком місцевих бюджетів, частка якого у загальній сумі податкових надходжень у 2011 р. становила 73 %. Так, до місцевих бюджетів надійшло 54,1 млрд грн податку на доходи фізичних осіб, що на 5,9 % більше, порівняно з 2010 р.

В Україні робляться активні кроки щодо нарощування можливостей території у своєму соціально-економічному розвитку за рахунок зниження бюджетотутворювальних податків. Зокрема, на рис. 2 наведено порівняння ставок деяких бюджетотутворювальних податків в Україні та в середньому по державах Європейського Союзу (ЄС).

Податкове навантаження з податку на прибуток підприємств знизилось майже на 20 % через загальне зниження показників економічної активності в державі. Підкреслимо також, що згідно з реформами у податковій сфері ставка податку на прибуток підприємств з 2012 р. становить 21 %, у 2013 р. буде 19 %, а з 2014 р. – лише 16 %. Окрім цього, з 2014 р. зменшиться і ставка податку на додану вартість: від 20 % до 17 %.

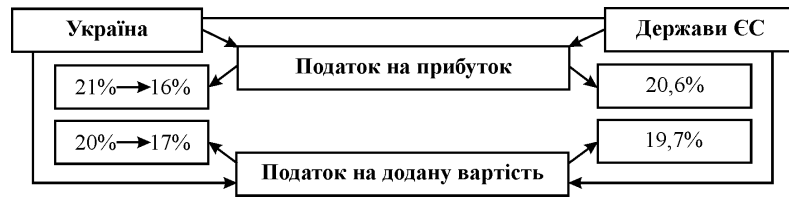

Рис. 2. Ставки податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість в Україні та державах ЄС

Також скасовано дві третини податків і зборів, запроваджено "канікули" з податку на прибуток новоствореним підприємствам з доходом до 3 млн грн і персоналом до 20 осіб, що додатково посилює фінансову складову соціально-економічного розвитку територій.

Висновки. Для звуження проблемних питань фінансової політики та збалансованості фінансової системи, доцільно нарощувати обсяг фінансових ресурсів держави, проводити дієвий фінансовий контроль за ефективністю і цільовим їхнім використанням у соціально-економічному розвитку території. Зокрема, необхідно подальше вдосконалення системи податків і податкового контролю, поліпшення законодавчої бази з питань пільгового оподаткування та привілеїв. У плані державних фінансів необхідно здійснювати цілеспрямовані заходи щодо зрівняння державних зобов'язань з реальними надходженнями (у бюджеті на 2013 р. цей розрив перевищує 50 млрд грн).

Література

1. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.gov.ua>.
2. Бурак П.Ю. Податковий контроль в Україні, Т.І. Попередній контроль : монографія / П.Ю. Бурак, Б.А. Карпінський, Н.С. Залуцька. – Львів : Вид-во "Простір-М", 2007. – 400 с.
3. Бурак П.Ю. Податковий контроль в Україні : монографія. – Т. II. Контрольно-перевірочний процес / П.Ю. Бурак, Б.А. Карпінський, Н.С. Залуцька, О.Б. Осідач. – Львів : Вид-во "Простір-М", 2007. – 420 с.
4. Карпінський Б.А. Податки. Довідник-словник : навч. посібн. / Б.А. Карпінський, Н.С. Залуцька, О.Б. Карпінська. – К. : Вид-во "Професіонал", 2008. – 464 с.
5. Карпінський Б.А. Податок на додану вартість як основа бюджетоутворення / Б.А. Карпінський, Н.С. Залуцька // Економіст : наук. журнал. – 2007. – № 1. – С. 30-33.
6. Карпінський Б.А. Стратегічний податковий менеджмент як механізм управління економічним розвитком держави / Б.А. Карпінський, Н.С. Залуцька // Стратегічні пріоритети : наук.-аналіт. щоквартальний зб. – 2007. – № 4(5). – С. 126-133.
7. Карпінський Б.А. Вплив системи адміністрування податку на додану вартість на регіональний розвиток / Б.А. Карпінський, Н.С. Залуцька // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.3. – С. 321-327.
8. Карпінський Б.А. Фінансовий клімат території: основи і прояви / Б.А. Карпінський, В.О. Григоренко // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.11. – С. 244-253.
9. Карпінський Б.А. Збалансованість фінансової системи: методологія, оцінка, порівняння : монографія / Б.А. Карпінський. – Львів : Вид-во "Логос", 2005. – 496 с.
10. Бабич Л.М. Формування доходної частини бюджету: методи та моделі / Л.М. Бабич, Р.П. Барсук, В.О. Білостоцька, С.В. Давиденко, Л.В. Остапенко. – К. : Вид-во "Нора-прінт", 1998. – 88 с.
11. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету України : монографія / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, Т.І. Єфименко та ін. – К. : Вид-во НДФІ, 2004. – 712 с.
12. Кноссен С. Формат ПДВ: уроки міжнародного досвіду / С. Кноссен. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.sefr.kiev.ua>.

13. Современный НДС : монография / Лайам Эбрилл, Майкл Кин, Жан-Поль Боден, Виктория Саммерс. – М. : Изд-во "Весь Мир", 2003. – 274 с.
14. Лондар С.Л. Фіскальні взаємовідносини в Україні / С.Л. Лондар // Економіка і прогнозування : наук.-аналіт. журнал. – 2004. – № 2. – С. 48-59.
15. Лук'яненко І.Г. Прогнозування податкових надходжень за допомогою моделей / І.Г. Лук'яненко, Ю.О. Городніченко // Фінанси України : журнал. – 2001. – № 7. – С. 89-94.
16. Податок на додану вартість та прогнозування його надходжень до бюджету : монографія / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, Т.І. Єфименко та ін. – К. : Вид-во НДФІ, 2004. – 344 с.
17. Скрипник А.В. Державне регулювання трансформаційної економіки (аспекти моделювання) : монографія / А.В. Скрипник. – Ірпінь, Академія державної податкової служби України, 2002. – 312 с.
18. Котіна Г. Податкові важелі впливу на економіку в сучасних умовах: вітчизняний і світовий досвід / Г. Котіна, М. Степура // Економіст : наук. журнал. – 2010. – № 5. – С. 31-35.
19. Статистичні дані Європейської комісії. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020>.
20. Karpinsky B.A. The main priorities of the tax control system reforming in Ukraine / B.A. Karpinsky, N.S. Zalutsky // Materialy czwartej Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji "Nauka: teoria i praktyka – 2007". – Тум I. Ekonomiczne nauki. – Przemysl. Nauka i studia. – Ss. 15-22.
21. Karpinsky B.A. Strategic tax management as the trend of new economic science – strategiology / B.A. Karpinsky, N.S. Zalutsky // Materialy VI mezinarodni vedecko-practiska conference "Nastoleni moderni vedy – 2007". – Dil 1. Ekonomicke vedy. – Praha. Publishing House "Education and Science" s.r.o. – S. 54-59.
22. Karpinsky B.A. The priority trends of disagreements avoiding in tax-budget sphere / B.A. Karpinsky, N.S. Zalutsky // Nauka i studia. Ekonomiczne nauki. – 2007. – Тум 3(3). – S. 15-22.
23. Karpinsky B.A. Role of budget-taxes in formation equation of the financial system of the state: evaluation and prognostic approach / B.A. Karpinsky, S.K. Shkulka // Nauka i studia. Ekonomiczne nauki. – 2012. – № 1(46). – S. 71-80.

Карпінський Б.А., Шкулка С.К. Соціально-економічне розвиттє території и наращивание поступлений от бюджетобразующих налогов: взаимосвязь, оценка, динамика

Выделены направления наращивания бюджетобразующих налогов, исходя из потребностей и возможностей социально-экономического развития территории. Проведено как оценивание уровня налоговой нагрузки в Украине, так и его сравнение с другими государствами. Подчеркнуто наличие диспропорций в социально-экономическом развитии территорий государства, которые в период финансовых трансформаций только повышаются. Выделена динамика налоговых поступлений относительно бюджетобразующих налогов и предложено активизировать финансовый контроль за их использованием в интересах социально-экономического развития территории.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие территории, бюджетобразующие налоги, оценки, динамика, сбалансированность финансовой системы, налогообложение, налоговая нагрузка, бюджет.

Karpinsky B.A., Shkulka S.K. Socio-economic development of the area and to increase revenues from budget-tax: interaction, assessment, dynamics

Highlight areas escalating budget-taxes based on the needs and possibilities of socio-economic development of the territory. Conducted as an evaluation of the level of the tax burden in Ukraine and its comparison with other states. Highlighted disparities in the socio-economic development of the state that in times of financial transformation only increase. Highlight the dynamics of tax revenues for the budget-tax increase and proposed financial control over their use for socio-economic development of the territory.

Keywords: socio-economic development of the territory, budget-taxes, assessment, dynamics, balance the financial system, tax, tax burden, budget.